

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Dan uoči revolucije

Ursula K. Le Guin

Ursula K. Le Guin
Dan uoči revolucije
1974.

„The Day Before the Revolution“, časopis *Galaxy*, 1974. Ursula K. Le Guin, *The Wind's Twelve Quarters* (zbirka priča), Harper & Row, New York, 1975.

Preveli Mirjana Živković, Zoran Živković i Zoran Jakšić. Ursula Legvin, *Hainske priče*, Polaris, Beograd, 1995. (Zemun, Metem)
Adaptirao Petar Popović (PDF potražiti na scribd.com ili ebookbrowse.com) Predgovor preveo Aleksa Golijanin, 2013.

anarhisticka-biblioteka.net

1974.

šta ju je čekalo? Privatna moždana kap. To je bilo pomalo smešno. Pošla je uz drugo krilo stepeništa, jedan po jedan stepenik, po jednu nogu, poput malog deteta. Vrtelo joj se, ali više se nije plašila pada. Napred, tamo dalje, suvi, beli cvetovi klimali su i šaptali na otvorenim poljima večeri. Sedamdeset dve godine i još nije stigla da dozna kako se zovu.

1974.

osim temelja. Stigla je kući; nikada nije ni pošla od kuće. „Pravo putovanje je povratak.“ Prašina, blato, prag u sirotinjskom kraju. A iza toga, na daljem kraju ulice, polje puno visokog, suvog korova, talasavog na vetru dok se spušta noć.

„Laia! Šta to radiš ovde? Je li ti dobro?“

Jedna od onih iz kuće, razume se, fina žena, malo fanatična i uvek raspričana. Laia nije mogla da joj se seti imena, iako ju je znala godinama. Pustila je da bude odvedena kući, žena je sve vreme pričala. U velikoj, svežoj, zajedničkoj odaji (nekada punoj činovnika koji su brojali pare iza poliranih šaltera, pod nadzorom naoružanih stražara) Laia sede na stolicu. Nije bila u stanju da se upravo sada suoči sa usponom uz stepenište, iako bi volela da bude sama. Žena je i dalje pričala, a stigoše i drugi uzbuđeni ljudi. Izgledalo je da su planirane demonstracije. Događaji u Tuu zbivali su se tako brzo da je raspoloženje planulo i ovde i nešto se moralo učiniti. Preksutra, ne, sutra, biće održan marš, veliki, od Starog grada do trga Kapitola – stara maršruta. „Novi ustanak devetog meseca“, reče mladić, žestok i nasmejan, bacivši pogled na Laiu. Nije bio još ni rođen u vreme ustanka devetog meseca, za njega je sve to bila istorija. Sada je želeo da napravi malo sopstvene istorije. Odaja se napunila. Opšti skup biće održan sutra ovde, u osam ujutro. „Ti moraš govoriti, Laia.“

„Sutra? Oh, sutra neću biti ovde“, reče ona oštro. Onaj koji joj se obratio osmehnuo se, neko drugi se nasmejao, iako se Amai obazirala oko sebe, zbunjenog pogleda. Nastavili su da pričaju i viču. Revolucija. Šta ju je, za ime sveta, nateralo da to kaže? Kakva izjava za dan uoči revolucije, makar bila i istinita.

Čekala je da dođe njen trenutak, uspela je da ustane, a onda, i pored sve svoje nespretnosti, izvukla se neprimećena među ljudima previše zauzetim svojim planovima i uzbuđenjem. Dospela je do hodnika, do stubišta i počela da se uspinje jednim po jednim stepenikom. „Generalni štrajk“, govorio je jedan glas, dva glasa, deset glasova u odaji pod njom, iza nje. „Generalni štrajk“, promrmlja Laia, odmarajući se načas na podestu. A gore, napred, u njenoj sobi,

Sadržaj

Predgovor	5
Dan uoči revolucije	7

Nije se osećala baš dobro. Dugo već nije hodala toliko daleko, četiri ili pet blokova, sasvim sama, po galami, gužvi i razornoj, letnjoj jari ulica. Želela je da ode do parka Koli, trougla kržljave trave na kraju Temebae i da sedi tamo neko vreme sa drugim starcima i staricama koji su uvek sedeli tamo, da vidi kako je to sedeti i biti star; ali bilo je predaleko. Ukoliko se ne vrati sada, možda dobije napad vrtoglavice, a užasavala se od padanja, padanja i ležanja, prisiljena da gleda kako ljudi dolaze da pilje u staricu koja je dobila napad. Okrenula se i pošla kući, namrštena od napora i gađenja prema samoj sebi. Osećala je da joj je lice vrlo zajapureno, a u uši joj je dolazio i odlazio osećaj plivanja. Bilo je to malčice previše, zaista se plašila da bi se mogla preturiti. Ugledala je prag neke kuće u senci i uspela da dođe do njega, spustila se oprezno, sela, uzdahnula.

U blizini je bio prodavac voća, sedeo je ćutke iza svoje prašnjave, smežurane robe. Ljudi su prolazili. Niko nije kupovao od njega. Niko nije gledao u nju. Odo, ko beše Odo? Slavni revolucionar, autor Zajednice, Analogije itd, itd. Ona, ko beše ona? Starica sede kose i zajapurenog lica što sedi na prljavom pragu u sirotinjskoj četvrti i mrmrlja nešto sebi u bradu.

Istina? Da li je to bila ona? To je svakako bilo ono što su videli svi prolaznici. Ali da li je to bila ona, lično, išta više nego što je to bila slavna revolucionarka itd? Ne. Nije. Ali ko je onda bila ona?

Ona koja je volela Tavirija.

Da. Dovoljno istinito. Ali nedovoljno. To je prošlo; toliko je već dugo bio mrtav.

„Ko sam ja?“ promrmrlja Laia svojoj nevidljivoj publici, a oni su znali odgovor i rekli su joj ga jednim glasom. Bila je devojčica krastavih kolena koja je sedela na pragu i gledala naniže kroz zlatnu izmaglicu Rečne ulice u vrelini poznog leta, šestogodišnjakinja, šesnaestogodišnjakinja, žestoka, luckasta devojka, opsednuta snovima, nedirnuta, nedodirljiva. Ona je bila ona. Zaista je bila neumorni radnik i mislilac, ali krvni ugrušak u veni oduzeo joj je tu ženu. Zaista je bila ljubavnica, plivač u bujici života, ali Taviri, svojom smrću, odneo je tu ženu sa sobom. Nije ostalo ništa, zaista,

berze psihogenika i teratogenika, sada svedena na povrće, polovnu odeću i bedne vašarske predstave. Njena raskalašna životnost je nestala, ostavivši samo poluparalizovane alkoholičare, narkomane, bogalje, preprodavce i petorazredne kurve, zalagaonice, kockarske šatre, gatare, telesne skulptore i jeftine hotele. Laia se okrenula Tembi kao što voda teži vodoravnom položaju.

Nikada se nije plašila grada niti ga je prezirala. Bila je to njena teritorija. Neće biti takvih ubogih mesta ukoliko pobedi revolucija. Ali biće bede. Uvek će biti bede, traćenja, surovosti. Nikada se nije pretvarala da menja ljudsko stanje, da je mama koja uzima tragediju od dece kako ona ne bi sebi naškodila. Sve drugo. Sve dok su ljudi slobodni da biraju, ukoliko odaberu da piju muharu i žive po slivnicima, bila je to njihova stvar. Sve drugo, samo da nije stvar Velikog Biznisa, izvor profita i put do moći drugih. Sve je to osećala još pre no što je išta znala; pre nego što je napisala prvi pamflet, pre no što je napustila Parheo, pre no što je naučila šta znači 'kapital', pre nego što je dospela dalje od Rečne ulice u kojoj se igrala 'ide maca oko tebe', klečeći na krastavim kolenima na pločniku sa drugim šestogodišnjacima, znala je to: da su ona, ostala deca, roditelji, njihovi roditelji, pijanci i kurve i čitava Rečna ulica na dnu nečega – da su temelj, stvarnost, izvorište. Ali želiš li da odvučeš civilizaciju u blatište? – vrištali su šokirani čestiti građani, kasnije, a ona je godinama pokušavala da im objasni da, ukoliko je blato jedino čime raspolažeš, onda, ako si bog, od njega praviš ljudska buića, a ako si ljudsko biće, onda pokušavaš da ga pretvoriš u kuće po kojima će ljudska bića moći da žive. Ali to nije razumeo niko ko je mislio da je bolji od blata. Sada, voda u potrazi za vodoravnošću, blato blatu, Laia se gegala kroz smrdljivu, bučnu ulicu, a sva ružna slabost njene starosti ostala je kod kuće. Pospane kurve, njihove lakirane frizure oronule i nakrive, jednooka žena koja je umorno izvikivala da bi prodala povrće, maloumna prosjakinja koja je pljeskala muve, to su joj bile zemljakinje. Izgledale su poput nje, sve su bile tužne, bedne, zle, jadne, ogavne. Bile su joj sestre, njen narod.

Predgovor

In memoriam Paul Goodman, 1911–1972

Moj roman *Čovek praznih šaka* govori o malom svetu naseljenom ljudima koji sebe zovu Odonjanima. Nazvali su se po osnivačici svog društva, Odo, koja je živela nekoliko generacija pre vremena u kojem se odvija radnja romana i koja zato nije mogla da se pojavi u njemu, osim posredno, kroz ceo niz događaja koji započinje s njom.

Odonizam je anarhizam. Ne ona stvar s bombama, što je terorizam, kakvim god imenom pokušavao da se ukrasi; to nije ni socijaldarvinistička ekonomija „libertarijanizma“ krajnje desnice; to je anarhizam nagovešten u ranoj taoističkoj misli, i koji su kasnije razradili Persi Šeli i Petar Kropotkin, Ema Goldman i Pol Gudman. Glavna meta anarhizma je autoritarna država (kapitalistička ili socijalistička); njegova glavna moralno-praktična tema je saradnja (solidarnost, uzajamna pomoć). To je najidealističkija i, za mene, najinteresantnija od svih političkih teorija.

Njeno otelotvorenje u priči, što ranije nije pokušavano, za mene je bio dugotrajan i mukotrpan posao, koji me je potpuno okupirao tokom mnogih meseci. Kada sam ga završila, osetila sam se kao izgnanica – kao izmeštena osoba. Zato sam bila veoma zahvalna kada

¹ Omelas, mesto iz priče Ustrule Legvin, *The Ones Who Walk Away from Omelas* („Oni što odlaze iz Omelasa“, zbirka *Dvanaest četvrti vetra*, prev. Zoran Jakšić, Polaris, Beograd, 1993), grad „sreće i uživanja“, u kojem žive „inteligentni i kultivisani ljudi“. Ali, cena te sreće i sklada je da jedno dete mora biti stalno držano u prljavštini, krajnjoj bedi i tami, što ostali žitelji Omelasa saznaju tek kada odrastu. Na to različito reaguju. Neki to pokušavaju da racionalizuju. Neki odlaze zauvek, u potrazi za nekim drugim mestom. (Prim. AG)

je Odo izašla iz senke i prešla preko ponora Verovatnoće, poželevši da neko napiše priču, ne o svetu koji je stvorila, već o njoj samoj.

Ovo je priča je o jednoj od onih koji su napustili Omelas.¹

Ursula Legvin, 1974.

braću i sestre, uskoro?“ Jer srce joj je prišlo uz njih, a njihova uz nju, pa je izmenjala poljupce u krug, nasmejana, oduševljena tamnim, mladim obrazima, očima punim ljubavi, mirisnom kosom, pre nego što se odgegala na sprat. Zaista je bila malo umorna, ali otići gore i odremati značilo bi poraz. Želela je da iziđe. Izići će. Nije bila sama napolju još od – kada? Od zime! Pre udara. Nikakvo čudo da je postajala morbidna. Bila je to redovna zatvorska kazna. Napolju, na ulicama, eto gde je živela.

Tiho je izišla na bočna vrata kuće, pored povrtnjaka, na ulicu. Uska traka kiselog gradskog zemljišta divno je obdelavana i proizvodila je lepu letinu pasulja i ceee, ali Laino oko za povrtarstvo nije bilo prosvetljeno. Razume se, bilo je jasno da anarhističke zajednice, čak i u prelaznim vremenima, moraju delati u smeru optimalnog samoodržavanja, ali kako se to ostvarivalo preko stvarnog zemljišta i bilja nije je se ticalo. Time su se bavili ratari i agronomi. Njen posao bio je na ulicama, bučnim, smrdljivim ulicama od kame- na, tamo gde je odrasla i živela čitav život, izuzev petnaest godina u zatvoru.

Ponosno je pogledala pročelje Kuće. To što je sagrađena kao banka pružalo je naročito zadovoljstvo njenih sadašnjim stanovnicima. Držali su vreće brašna po trezorima za novac otpornim na bombe i starili jabukovaču u pretincima sefova. Nad ornamentiranim stubovima okrenutim ulici i dalje je stajao uklesan natpis: „Bankarsko udruženje nacionalnih investitora i kreditora u poljoprivredi“. Pokret nije bio jak u imenima. Nisu imali zastavu. Slogani su dolazili i odlazili kako je bilo potrebno. Uvek se mogao urezati krug života po zidovima i pločnicima na kojima bi ih vlasti videle. Ali kada su imena bila u pitanju, uvek su bili ravnodušni, prihvatajući i zanemarujući sva imena koja su im davana, u strahu da će ih utamničiti i registrovati ih, bez straha da će ispasti apsurdni. Zbog toga, ova najpoznatija i druga po starosti od svih kooperativnih Kuća nije imala drugog imena osim Banka.

Gledala je na široku i tihu ulicu, ali samo jedan blok dalje počinjala je Tameba, otvorena tržnica, nekada slavna kao središte crne

profita – ona koja je klela, psovala, šutirala policajce, pljuvala popove, javno se popiščila na veliku, bronzanu, ornamentiranu ploču na trgu Kapitol na kojoj je pisalo: OVDE JE OSNOVANA SUVERENA NACIONALNA DRŽAVA A-IO, itd., itd., pišššššš na sve to! A sada je bila svačija baka, draga, stara gospa, slatki, matori spomenik, dođite da je obožavate tamo kod utrobe. Vatra je ugašena, deco, bezbedno je prići bliže.

„Ne, neću“, reče Laia naglas. „Neću.“ Nije bila svesna da razgovara sama sa sobom, jer je uvek razgovarala sama sa sobom. „Laiina nevidljiva publika“, govorio je Taviri dok bi koračala sobom i mrmrljala. „Ne treba da dođete, neće me biti“, reče ona sada nevidljivoj publici. Upravo je odlučila šta da učini. Morala je da iziđe. Da pođe na ulice.

Bilo je netaktično razočarati strane studente. Bilo je pogrešno, tipično senilno. Bilo je neodonjanski. Pišššššš na sve to. Šta je vredelo raditi za slobodu čitavog života i okončati bez ikakve slobode? Izići će da se prošeta.

Šta je to anarhista? Onaj ko, svesnim izborom, prihvata odgovornost izbora.

Pošavši niz stepenište odlučila je, mrgodno, da ostane i vidi strane studente. Ali onda će izići.

Bili su to vrlo mladi studenti, vrlo ozbiljni: golubijih očiju, čupava, draga stvorenja sa zapadne polulopte, Benbili i kraljevstvo Manda, devojke u belim pantalonama, mladići u dugačkim kilto-vima, sve ratnički i arhaično. Govorili su o svojim nadama. „Mi u Mandu toliko smo daleko od revolucije da smo joj možda blizu“, reče jedna devojka, čežnjivo i nasmešeno: „Krug života!“ – i ona pokaza kako se krajnosti dodiruju u krugu njenih vitkih, tamno-putih prstiju. Amai i Aevi služili su ih belim vinom i crnim hlebom, gostoprimstvo Kuće. Ali posetioci, nenametljivi, svi ustadoše da krenu posle jedva pola sata. „Ne, ne, ne“, reče Laia, „ostanite ovde, razgovarajte sa Aevijem i Ama. Samo je posredi to da se ukočim od sedenja, vidite, moram da promenim položaj. Bilo je tako lepo upoznati vas, hoćete li ponovo doći da me vidite, mala moja

Dan uoči revolucije

Govornikov glas bio je bučan poput praznih kamiona za prevoz piva u nekoj kamenoj ulici, a ljudi na mitingu bili su tesno zbijeni, kamenje u kaldrmi, i taj silni glas tutnjao je nad njima. Taviri je bio negde na drugoj strani dvorane. Morala je da dospe do njega. Gurala se i krčila sebi put kroz tamno odevene, tesno zgurane ljude. Nije čula reči, niti je videla lica: samo tutnjava i tela zbijena jedno iza drugog. Nije mogla da vidi Tavirija, bila je preniska. Široka trbušina i prsa u crnoj tunici uzdizala su se pred njom, zatvarala joj put. Mora se probiti do Tavirija. Znojeći se, silovito je zabila pesnicu. Kao da je udarila u stenu, čovek se nije ni pomerio, ali ogromna pluća ispustiše tik nad njenom glavom silni zvuk, urlik. Pogurila se. Onda shvati da urlik nije bio usmeren na nju. I ostali su vikali.

Govornik je nešto rekao, nešto lepo o porezima ili senkama. Oduševljena, i ona se pridruži vici: „Da! Da!“ i nastavivši da se gura, lako izbivši na otvoreni prostor Regimentalnog vežbališta u Parheou. Gore je večernje nebo počivalo duboko i bezbojno, a svuda oko nje klimao je glavama visoki korov suvih, belih, zbijenih cvasti. Nikada nije doznala kako se zove. Cveće joj je klimalo nad glavom, njihalo se na vetru koji je večno duvao preko polja u sutonu. Trčala je kroz njega, a ono se meko ulegalo u stranu i ponovo se dizalo, zanjihanono, nemo. Taviri je stajao u visokom korovu u svom dobrom odelu, onom tamnosivom, u kome je ličio na profesora ili glumca, oporo otmen. Nije delovao srećno, ali smeja se i nešto joj govorio. Od zvuka njegovog glasa osetila je želju da zaplače, posegla je da ga uhvati za ruku, ali nije stala, ne sasvim. Nije mogla da stane. „Oh, Taviri“, reče ona, „eno ga tamo!“ Neobični, slatki miris belog korova bio je težak kada je nastavila. Bilo je trnja, prepletenog granja

pod njenim nogama, bilo je strmina, jama. Plašila se da će pasti, da će pasti, zastala je.

Sunce, blistavi jutarnji sjaj, pravo u oči, nemilosrdno. Sinoć je zaboravila da navuče žaluzine. Okrenula je leđa suncu, ali na desnom boku nije joj bilo udobno. Ne vredi. Dan. Dvaput je uzdahnula, ustala, prebacila noge preko ivice postelje i sela, pogrbljena, u spavaćici, zagledana u sopstvene noge.

Nožni prsti, sabijeni čitavim životom jeftinih cipela, bili su gotovo četvrtasti na mestima gde su se dodirivali, štrčeći u izbočinama; nokti su bili bezbojni i bezoblični. Između kostiju nožnog zgloba, nalik čvorovima, pružale su se fine, suve bore. Kratko, malo zaravnjenje u osnovi prstiju zadržao je glatkoću, ali koža je bila boje blata, a prepletene vene isprugale su zglavak. Odvratno. Tužno, bedno. Zlo. Jadno. Oprobavala je sve te reči i svaka je pristajala, poput ogavnih šeširića. Ogavno: da, i to. Gledati sebe i zaključiti kako je prizor ogavan, to ti je posao i po! Ali opet, kada nije bila ogavna, da li je tako sedela i gledala se? Ne mnogo! Valjano telo nije predmet, nije dodatak, nije vlasništvo kome se možeš diviti, to si, naprosto, ti, ti lično. Tek kada to više nisi ti, već nešto tvoje, stvar posedovana, da li brineš o njemu... Da li je u dobrom stanju? Hoće li moći da posluži? Hoće li potrajati?

„Koga je briga?“ reče Laia oštro i ustade.

Zavrtelo joj se od naglog ustajanja. Morala je da stavi jednu ruku na noćni stočić, jer se užasavala pada. Uto pomisli na posezanje za Tavirijem u snu.

Šta je ono rekao? Nije mogla da se seti. Nije bila sigurna ni da li mu je dodirnula ruku. Namrštila se, pokušala da silom podstakne sećanje. Toliko je prošlo otkako je poslednji put sanjala Tavirija; a sada, čak ni da upamti šta je rekao!

Nestalo je, nestalo. Stajala je tamo, pogurena u spavaćici, sa jednom rukom na stočiću pored kreveta. Koliko je prošlo otkako je mislila na njega – da ne pominjemo snove – makar samo pomislila, kao na "Tavirija"? Koliko je prošlo otkako mu je izgovorila ime?

„U redu. I da se ništa ne kvari toliko brzo potragom za moći kao altruizam. Ne. I da ništa ne kvari altruizam – ne. O, za ljubav Božju, znaš šta pokušavam da kažem, Noi; ti to napiši. I oni znaju, sve je to ista stara stvar, zašto ne čitaju moje knjige!“

„Dodir“, reče Noi blago, sa smeškom, navodeći jednu od središnjih tema odonjana.

„U redu, ali umorilo me je stalno dodirivanje. Ukoliko napišeš pismo, ja ću ga potpisati, ali ne mogu se baktati sa time ovog jutra.“ Gledao ju je malo upitno ili zabrinuto. Ona reče, iznervirano: „Moram nešto drugo da uradim!“

Kada je Noi otišao, ona sede za radni sto i poče da pretura po hartijama, praveći se da nešto radi, zbog toga što je bila pometena, zaplašena rečima koje je izgovorila. Nije imala da radi ništa drugo. Nikada nije imala da radi bilo šta drugo. Ovo je bio njen posao: njeno životno delo. Govorničke ture i mitinzi po ulicama bili su za nju sada van domašaja, ali je i dalje mogla da piše i to joj je bio posao. A osim toga, da je i imala nešto drugo, Noi bi znao; on joj je vodio raspored poslova i sa puno takta podsećao je na razne stvari, kao, na primer, na posetu stranih studenata danas po podne.

Oh, prokletstvo. Volela je mlade, a od stranca se uvek moglo nešto naučiti, ali zamorila se od novih lica i zamorila se od toga da stalno bide na videlu. Učila je od njih, ali oni nisu učili od nje; naučili su sve što je imala da ih podučiti još davno, iz njenih knjiga, iz Pokreta. Dolazili su samo da je vide, kao da je kakva znamenitost poput velikog tornja u Rodaredu, ili kanjona Tulaevea. Prirodna lepota, spomenik. Bili su puni strahopoštovanja, obožavanja. Režala je na njih: – Mislite sopstvene misli! – Nije to anarhizam, to je običan obskurantizam. – Ne mislite da se sloboda i disciplina međusobno isključuju, zar ne? – Prihvatili su šibanje jezikom pokorno poput dece, zahvalno, kao da je bila neka vrsta sveopšte majke, idol velike zaštitničke materice. Ona! Ona koja je minirala brodogradilišta u Seiserou i psovala premijera Inoilta u lice pred masom od sedam hiljada, rekavši mu da bi odsekao sopstvena jaja, obojio ih bronzom i prodao kao suvenire ako bi pomislio da u tome ima imalo

Bilo mu je drago zbog toga. Beli zubi su mu sevali u tami, lice je bilo napeto. Lepa Laia.

„Da. I zabrinuta.“

„Znam. Ali ovoga puta je prava stvar. To je početak kraja vlade u Tuu. Nisu čak ni pokušali da naredе trupama da odu u Soinehe, znate. To bi samo izazvalo vojnike da se ranije pobune, i oni to znaju.“

Složila se s njim. I sama je osetila tu sigurnost. Ali nije mogla da deli njegovo oduševljenje. Posle čitavog života proživljenog u nadi zbog toga što ne postoji ništa drugo izuzev nade, čovek gubi osećanje radosti u pobedi. Pravom osećaju likovanja mora da pretihodi pravo očajanje. Odučila se od očajanja još davno. Nije bilo više likovanja. Čovek je naprosto nastavljao.

„Hoćemo li danas da dovršimo ona pisma?“

„Dobro. Koja pisma?“

„Ljudima sa severa“, reče on bez nestrpljenja.

„Sa severa?“

„Parheo, Oaidun.“

Rođena je u Parheu, prljavom gradu na prljavoj reci. Nije došla ovde, u glavni grad, sve dok nije napunila dvadeset drugu i bila spremna da donese revoluciju. Iako je u tim danima, pre nego što su je ona i ostali valjano osmislili, to bila vrlo žutokljuna i nedotupavna revolucija. Štrajkovi za bolje nadnice, pravo glasa za žene. Glasanje i nadnice – Moć i Novac, za ljubav Božju! Pa, čovek ipak štošta nauči za pedeset godina.

Ali onda sve mora da zaboravi.

„Počnimo sa Oaidunom“, reče ona i sede u stolicu sa naslonom. Noi je bio za radnim stolom, spreman da se lati posla. Čitao joj je odlomke iz pisama na koja je trebalo da odgovori. Ona pokuša da obraća pažnju i uspela je toliko da je izdiktirala jedno celo pismo i započela drugo. „Upamtite da je u ovoj fazi vaše bratstvo izloženo pretnji... ne, opasnosti... od...“ Petljala je dok Noi ne predloži: „Opasnosti od obožavanja vođa?“

Asieo je rekao ovo ili ono. Kada smo Asieo i ja bili u zatvoru na severu. Pre nego što sam upoznala Asiea. Asieova teorija uzajamnosti. O, da, govorila je o njemu, govorila o njemu previše, bez sumnje, naklapala, potezala ga. Ali kao 'Asiea', prezime, javnog čoveka. Privatni čovek je nestao, u potpunosti nestao. Tako je malo ostalo onih koji su ga lično znali. Svi su nekada bili u zatvoru. U to vreme čovek se tome smejao, toliko prijatelja po toliko zatvora. Ali danas ih čak nije bilo ni tamo. Bili su po zatvorskim grobljima. Ili u zajedničkim grobnicama.

„Oh, oh, Bože“, reče Leia naglas i ponovo spuznu na krevet, jer nije mogla da stoji pod sećanjima na te prve nedelje u Tvrđavi, u ćeliji, te prve nedelja od devet godina u Tvrđavi u Driu, u ćeliji, te prve nedelje pošto su joj rekli da je Asieo poginuo tokom borbi na trgu Kapitol i sahranjen sa hiljadu četiri stotine ostalih u krečom posutim jarcima iza kapije Oring. U ćeliji. Njene ruke padoše u stari položaj u krilu, leva stegnuta i završljena unutar stiska desne; desni palac išao je mapred-nazad i blago pritiskao i trljao zglob levog kažiprsta. Sati, dani, noći. Mislila je na sve njih, na svakoga, svakog pojedinačnog od hiljadu četiri stotine, kako su ležali, kako je živi kreč delovao na njihovo meso, kako su se kosti dodirivale u usplamteloj tmini. Ko je dodirivao njega? Kako li su vitke kosti njegove ruke počivale sada? Sati, godine.

„Taviri, nikada te nisam zaboravila!“ prošapta, a glupost toga vrati je jutarnjoj svetlosti i izgužvanoj postelji. Razume se da ga nije zaboravila. Takve stvari idu prećutno između muža i žene. Njene glupe, matore noge ponovo su bile na podu, baš kao ranije. Nigde nije dospela, samo je išla ukrug. Ona ustade uz frktaj napora i nezadovoljstva i priđe plakaru da uzme haljinu.

Mladež je išla po hodnicima Kuće u sve većoj raskalašnosti, ali ona je bila prestara za to. Nije želela da pokvari doručak nekom mladiću kome bi pogled pao na nju. Osim toga, oni su odrasli uz načelo slobode odevanja, seksa i svega ostalog, a ona nije. Ona je to samo izumela. Nije to ista stvar.

Kao kad je govorila za Asiea: „Moj muž“. Lecnuli bi se na to. Reč koju je trebalo da koristi kao dobar odonjanin bila je, razume se, 'ortak'. Ali zbog čega je, do đavola, morala da bude dobar odonjanin?

Odegala se niz hodnik do kupatila. Mairo je bila tamo, prala je kosu u lavabou. Laia je sa divljenjem gledala dugačke, ravne, mokre uvojke. Sada je tako retko izlazila iz Kuće da nije znala kada je poslednji put videla pokorno obrijanu glavu, pa ipak joj je pogled na glavu pokrivenu kosom izazivao zadovoljstvo, oporo zadovoljstvo. Koliko puta su je ismevali jer je dugokosa, dugokosa, policajci ili mlade siledžije čupali je, iscereni vojnici u svakom novom zatvoru brijali joj kosu do samo skalpa? A onda joj je kosa ponovo rasla, u oštne dlačice, u šiške, u uvojke, u grivu... u starim danima. Za ljubav Božju, da li je danas bila u stanju da misli o bilo čemu drugom izuzev o starim danima?

Odevena, namestivši postelju, sišla je do zajedničkih prostorija. Doručak je bio dobar, ali apetit joj se nikada nije povratio posle proklete kapi. Popila je dve šolje čaja od lekovitog bilja, ali nije mogla da dovrši parče voća koje je uzela. Kako je samo kao dete žudela za voćem da ga je čak krala; a u Tvrđavi – oh, za ljubav Božju, prekini s tim! Smešila se i uzvraćala na pozdrave i prijateljsko obraćanje drugih ljudi koji su doručkovali i Aevija koji je jutros posluživao. On je bio taj koji joj je ponudio breskvu: „Vidi ovo, čuvao sam je za tebe“, pa kako je mogla da odbije? I inače je uvek volela voće, a nikada ga nije dobijala dovoljno; jednom, kada je imala šest ili sedam godina, ukrala je plod sa prodavčevih kolica u Rečnoj ulici. Ali bilo je teško jesti kada su svi toliko uzbuđeno pričali. Bilo je novosti iz Tua, pravih novosti. Najpre je bila sklona tome da ih odbaci, budući podozriva prema lakom oduševljavanju, ali kada je pročitala članak u novinama i pronikla između redova, pomislila je sa nekom neobičnom sigurnošću, dubokom, ali hladnom: da, to je to; dogodilo se. I to u Tuu, ne ovde. Tu će se slomiti pre ove zemlje; revolucija će najpre pobediti tamo. Kao da je to bilo bitno! Neće biti više nacija. A opet, na neki način, bilo je bitno, činilo ju je pomalo

Možeš da češljaš kosu i menjaš bluzu, možeš da nosiš bluzu od prošle nedelje i sinoćno perje, ili da obučeš odeću od zlata i da pospeš obrijanu glavu dijamantskim prahom. Ništa od toga neće stvoriti ni najmanju razliku. Starica će izgledati tek nešto manje, ili nešto više, groteskno.

Čovek se drži uredno iz čistog poštenja, čiste normalnosti, svesti o drugim ljudima.

A najzad čak i to ode i čovek počne da balavi bez ikakvog stida.

„Dobro jutro“, reče mladić blagim glasom.

„Zdravo, Noi.“

Ne, Boga mu, nije to bilo iz čiste pistoynosti. Neka je prokleta pristojnost. Zbog toga što je čovek koga je volela i kome njena starost ne bi bila bitna – zbog toga što je on bio mrtav, da li je morala da se pretvara da je bespolna? Da li je morala da potiskuje istinu, poput prokletog, puritanskog autoritativca? Još pre samo šest meseci, pre kapi, navodila je muškarce da je gledaju i da vole da je gledaju; a sada, iako više nije mogla da stvara zadovoljstvo, tako joj Boga, mogla je bar da zadovolji sebe.

Kada je imala šest godina i kada je tatim prijatelj Gadeo dolazio da razgovara o politici sa tatom posle večere, stavila bi ogrlicu boje zlata koju je mama našla u đubretu i donela joj je. Bila je tako kratka da je uvek ostajala skrivena ispod okovratnika, tamo gde niko nije mogao da je vidi. Volela je da bude tako. Sedela je na pragu i slušala ih kako govore i znala da je lepa za Gadea. Bio je crnomanjast, belih, blistavih zuba. Ponekad ju je zvao 'lepa Laia'. „Eno moje lepe Laie!“ Pre šezdeset šest godina.

„Šta? Glava mi je sva smušena. Imala sam užasnu noć.“ Bilo je to istina. Spavala je još manje nego obično.

„Pitao sam da li ste videli jutrošnje novine.“

Klimnula je.

„Zadovoljni ste zbog Soinehea?“

Soinehe je bila provincija Tua koja je sinoć proglasila secesiju od tuvijanske države.

da se ispiški, zastade i reče: „Daj da ja to uradim!“ i sredi je čvrsto i vešto u tili čas svojim oblim, snažnim, slatkim prstima, nasmešena i ćutljiva. Amai je napunila dvadesetu, manje od trećine starosti Laie. Oba roditelja bili su joj članovi pokreta, jedan je poginuo u nemirima šezdesetih, drugi je i dalje regrutovao po Južnim oblastima. Amai je odrasla u odonjanskim kućama, rođena za revoluciju, prava kćer anarhije. I tako tiho, slobodno i divno dete, dovoljno da te rasplače kada pomisliš: evo za šta smo radili, evo šta smo mislili, to je to, evo je, živa je, drago, slatko stvorenje.

Desno oko Laie Asieo Odo otplaka nekoliko malih suza dok je stajala između umivaonika i latrine i puštala da joj kosu namešta kćerka koju nikada nije rodila; ali levo oko, ono snažno, nije zaplakalo, pa čak nije ni primetilo šta radi desno.

Zahvalila se Amai i požurila do svoje sobe. U ogledalu je primetila mrlju na okovratniku. Verovatno sok od breskve. Prokleta, matora slinavica. Nije želela da Noi dođe i zatekne je sa balama na okovratniku.

A kada joj se čista bluza nađe preko glave, ona pomisli: šta je to tako posebno u vezi s Noiem?

Pritegla je ukrasne kopče na okovratniku levom rukom, lagano.

Noi je imao tridesetak godina i bio je vitak, mišićavi tip, mekog glasa i živahnih, tamnih očiju. Eto šta je bilo posebno u vezi s Noiem. Tako jednostavno. Dobri, stari seks. Nikada je nije privukao neki plavokos muškarac, niti debeo, niti, pak, visok tip krupnih bicepsa, nikada, čak ni kada joj je bilo četrnaest i kada se zaljubljujivala u svakog prdonju u prolazu. Crnomanjasti, vitki i žestoki, to je bio recept. Taviri, razume se. Taj dečko nije vredeo ni zakrpe na Taviriju što se mozga tiče, čak ni što se tiče izgleda, ali eto kako je ispalo: nije želela da je vidi sa balama na okovratniku i rasutom kosom.

Proređenom, sedom kosom.

Noi uđe, tek zastavši na otvorenim vratima – moj Bože, nije čak ni zatvorila vrata dok je presvlačila bluzu! Ona ga pogleda i vide sebe. Staricu.

hladnom i tužnom – zavidljivom, zapravo. Od svih bezgraničnih gluposti. Nije se mnogo uključivala u razgovor i uskoro je ustala da ode do svoje sobe, osećajući sažaljenje prema samoj sebi. Nije bila u stanju da deli njihovo oduševljenje. Bila je izvan toga, zaista izvan. Nije to lako, reče ona sebi kao da se pravda, uz napor se uspinjući stepeništem, prihvatiti da si izvan svega kada si bila u tome, u samom središtu, tokom pedeset godina. Oh, za ljubav Božju. Cviliš!

Ostavila je stepenište i samosažaljenje iza sebe i ušla u svoju sobu. Bila je to dobra soba i bilo je dobro da bude sama sa sobom. Bilo je to veliko olakšanje. Iako nije bilo baš sasvim ispravno. Postojala su deca u podrumima u kojima su živela po petoro u sobama ne većim od ove. Uvek je bilo više ljudi koji su voleli da žive u odonjanskoj kući nego da budu valjano smešteni. Imala je tu veliku sobu samo za sebe jedino zbog toga što je bila starica koja je doživela moždani udar. I možda zbog toga što je bila Odo. Da nije bila Odo, već samo starica koju je udarila kap, da li bi je imala? Vrlo verovatno. Na kraju krajeva, ko bi, do đavola, želeo da deli sobu sa benavom staricom? Ali bilo je teško biti siguran. Favoritizam, elitizam, obožavanje vođa gmizavo su se vraćali i nicali odasvud. Ali ona se i nije nadala da će ih videti izbrisane tokom svog života, u jednom pokolenju; samo Vreme donosi velike promene. U međuvremenu bila je to lepa, prostrana, sunčana soba, odgovarajuća za benavu staricu koja je započela svetsku revoluciju.

Njen sekretar stići će za jedan sat da joj pomogne da obavi dnevni posao. Odvukla se do radnog stola, divnog, velikog komada nameštaja, poklona od stolarskog sindikata u Niu, zbog toga što je neko čuo njenu primedbu kako je jedini komad nameštaja za kojim je ikada stvarno čeznula bio radni sto sa ladicama i dovoljno prostora odozgo... Proklet bio, vrh je bio praktično prekriven papirom sa prikačenim beleškama, uglavnom pisanim Noijevim sitnim, razgovetnim rukopisom: Hitno – Severne oblasti – Posavet. sa R.T?

Njen sopstveni rukopis više nije bio isti posle Asieove smrti. Bilo je to čudno, kad bolje razmisliš o svemu. Na kraju krajeva, tokom pet godina posle njegove smrti napisala je čitavu Analogiju. A bila

su tu i pisma koja je onaj visoki stražar sa vodenastovim očima, kako mu beše ime, nije važno, krijumčario za nju iz Tvrđave tokom dve godine. Sada su ih zvali Zatvorska pisma, a izišla su u desetak različitih izdanja. Sve te stvari, pisma za koja su joj ljudi govorili da su toliko puna „duhovne snage“ – što je verovatno značilo da je lagala samu sebe u oči sve do iznemoglosti dok ih je pisala, pokušavajući da podigne sebi moral – i Analogija koja je sigurno bila najpostojaniji intelektualni rad koji je ikada načinila, sve to bilo je napisano u Tvrđavi u Driu, u ćeliji, posle Asieove smrti. Čovek mora nešto da radi, a u Tvrđavi dozvoljavaju posedovanje hartije i pera... Ali sve to je napisano žurnom, škrabajućom rukom koju nikada nije osećala kao svoju, ne sopstvenu poput okruglih, crnih svitaka rukopisa Društva bez vlade, šetrdeset i pet godina starih. Taviri je odneo sa sobom u živi kreč ne samo želju njenog tela i srca, nego čak i njen dobar, jasan rukopis.

Ali, ostavio joj je revoluciju.

Kako je bilo hrabro što si nastavila, radila, pisala u zatvoru, posle takvog poraza pokreta, posle smrti svog ortaka, govorili su ljudi. Proklete budale. Šta je drugo mogla da čini? Hrabrost, junaštvo – šta to beše junaštvo? Nikada nije shvatila. Neplašenje, govorili su neki. Plašenje, a ipak nastavljanje, govorili su drugi. Ali šta je čovek mogao da radi nego da nastavi? Da li je ikada neko imao pravi izbor?

Smrt je samo značila nastavak u drugom pravcu.

Ukoliko ste želeli da se vratite kući, morali ste da nastavite da se krećete, to je imala na umu kada je napisala: „Pravo putovanje je povratak“, ali to nikada nije bilo ništa više od nagađanja, a sada je bila dalje nego ikada od sposobnosti da to racionalizuje. Sagla se, previše naglo, tako da je malo zabrundala na škiput u svojim kostima, i počela da kopa po najnižoj ladici radnog stola. Ruka joj naiđe na fasciklu omekšalu od starosti i izvuče je, jer ju je prepoznala dodirrom pre nego što je to vid potvrdio: rukopis Sindikalna organizacija u revolucionarnom prelazu. On je odštampao naslov na fascikli i ispisao svoje ime ispod njega, Taviri Odo Asieo, IX 741.

Bio je to elegantan rukopis, svako slovo valjano uobličeno, polumlasno i tečno. Ali on je više voleo glasoštampač. Rukopis je čitav bio urađen glasoštampačem, i to kvalitetno, zastajkivanja su izbačena, a osobenosti govora normalizovane. Tu niste mogli videti kako je izgovarao duboko, grleno 'o', kako se to već činilo na Severnoj obali. Tu nije bilo ničega od njega osim uma. Nije imala ništa od njega osim imena ispisanog na fascikli. Nije zadržala njegova pisma, bilo je sentimentalno čuvati pisma. Osim toga, nikada nije ništa čuvala. Nije bila u stanju da se seti ičega što je posedovala više od par godina, izuzev tog raštimovanog, starog tela, razume se, a i s time se zaglibila...

Ponovo dualizuje. „Ona“ i „to“. Starost i bolest stvaraju dualistu, stvaraju eskapistu; um je tvrdio: Nisam to ja, nisam to ja. Ali bio je. Možda su mistici bili u stanju da odvoje um od tela, uvek im je prilično čežljivo zavidela na toj sposobnosti, bez nade da će moći da ih oponaša. Bekstvo nikada nije bilo njena igra. Tragala je za slobodom, ovde, sada, telom i dušom.

Najpre samosažaljenje, onda samouzdanje, i, eto, i dalje je tu sedela, za ljubav Božju, i držala Asieovo ime u šaci, zašto? Zar mu nije znala ime bez gledanja u njega? Šta joj se to dešavalo? Ona diže fasciklu do usana i poljubi rukom ispisano ime čvrsto i stameno, vrati fasciklu u zadnji deo donje ladice, zatvori ladicu i ispravi se na stolici. U desnoj šaci ju je golicalo. Počeša je, a onda je zatrese u vazduhu, prkosno. Ta šaka nikada nije sasvim prebrodila kap. Niti desna noga, ni desno oko, ili desni ugao usta. Bili su lenjivi, nespretni, osećala je golicanje u njima. Terali su je da se oseća kao robot sa kratkim spojem.

A vreme je odmicalo, Noi će stići, šta je uopšte radila još od doručka?

Ustala je toliko žurno da se zanela i dograbila naslon stolice da bi bila sigurna da neće pasti. Otišla je niz hodnik do kupatila i zagledala se tamo u veliko ogledalo. Njena siva kosa bila je opuštena i visila je, nije je valjano začesljala pre doručka. Neko vreme borila se s njom. Bilo joj je teško da drži ruke u vazduhu. Amai, koja utrča